

Hier word je het gelukkigst

(1) In *Alice in Wonderland*¹⁾ neemt de Rode Koningin de heldin Alice op een bepaald moment bij de hand. Ze beginnen te rennen, terwijl de koningin roept: “Sneller! Sneller!” Als Alice helemaal buiten adem is, komen ze tot stilstand en blazen ze even uit. Maar tot Alice’ verbazing bevinden ze zich nog steeds op dezelfde plek. Natuurlijk, zegt de Rode Koningin, wat had je verwacht? Dus legt Alice uit dat, waar zij vandaan komt, je elders belandt als je hard blijft lopen in dezelfde richting. “Dat is nogal een traag land!”, zei de Koningin. “Want hier moet je zo hard lopen als je kunt, gewoon om op dezelfde plaats te blijven.”

(2) De laatste twee eeuwen heeft de mensheid een enorme vooruitgangsspurts meegemaakt. Nog nooit leefden we zo veilig, welvarend en gezond als vandaag. Maar zijn we ook ergens aanbeland, of bleven we maar ter plaatse trappelen? Levert al die luxe en welvaart ons iets op? Het is de vraag die op de lippen van elke cultuurpessimist bestorven ligt.

(3) De econoom Richard Easterlin publiceerde in 1974 een berucht artikel dat de kniesoren gelijk leek te geven. Hij vroeg aan mensen in verschillende landen en uit verschillende lagen van de bevolking hoe gelukkig ze zich precies voelden. Wat bleek? Mensen uit rijke landen zijn niet gelukkiger dan mensen in arme landen. Binnen een bepaald land zijn rijkelui weliswaar gelukkiger dan armen, maar tussen landen verdwijnt dat verband tussen welvaart en geluk. Die bevinding heet sindsdien de

Easterlin-paradox.

(4) De cultuurpessimisten hebben een verklaring voor die stilstand, die je de relativiteitstheorie van geluk kunt noemen. Geluk is het verschil tussen je verwachtingen en je werkelijke toestand. En hoe meer je hebt, hoe meer je begint te verwachten. Dus uiteindelijk blijft je gelukspeil min of meer constant. Dat staat bekend als de ‘hedonistische tredmolen’ (*hēdonē*: genot, geluk). Meer geld en spullen krikken ons gelukspeil op, maar het effect is slechts tijdelijk. Bovendien worden onze verwachtingen ook bepaald door wat we rondom ons zien.

(5) Hoe gelukkig je je voelt, hangt af van je status binnen je groep. Als dat klopt, dan moet het geluk in een samenleving altijd ongeveer constant blijven. Als iedereen er tegelijk op vooruitgaat, dan blijven we allemaal even gelukkig.

(6) De vloed tilt alle schepen omhoog, zoals J.F. Kennedy²⁾ ooit zei. Maar aan boord is daar weinig van te merken. Mensen kunnen van positie wisselen in de sociale rangorde, maar dan gaat het geluk van de een ten koste van het ongeluk van de ander. Economen noemen zo’n situatie een nulsomspel. En zo wordt de vaart der volkeren helemaal tenietgedaan.

(7) Er is wel één probleem. De Easterlin-paradox bestaat niet. Aan Easterlins studie mankeerde nogal wat. Niet alleen waren zijn data beperkt tot Japan en de VS, maar de vraag die hij aan mensen voorlegde, was niet altijd dezelfde, waardoor hij

85 appels met peren vergeleek. Maar wetenschap gaat vooruit. Inmiddels is er een bloeiende discipline, geluksstudies, die al verfijndere meetmethodes voor geluksbevestigingen heeft ontwikkeld. Daardoor beschikken we nu over meer betrouwbare en uitgebreide data, verzameld over een grotere tijdsspanne.

(8) En die data laten weinig ruimte voor twijfel: Easterlin zat ernaast. Er is wél een verband tussen materiële welvaart en geluk, zowel binnen als tussen landen. Dat effect zie je ook door de tijd heen. De *World Values Survey*³⁾, die de evolutie van geluksmetingen in honderd landen in kaart brengt, toont aan dat mensen in de meeste onderzochte landen gelukkiger zijn geworden. En jawel, die stijging houdt verband met economische groei. Hoe je het ook wendt of keert, geld maakt wél gelukkig.

(9) Weg dus met de relativiteitstheorie van geluk? Niet helemaal. Ze klopt ten dele, maar vertelt slechts een deel van het verhaal. Niet alles in het leven draait om verwachtingen en sociale vergelijkingen. De mens is nog steeds een biologisch organisme met bepaalde lichamelijke en fysieke behoeften. Als die behoeften bevredigd zijn, voelen we ons goed, en anders niet. De hedonistische tredmolen bestaat, zeker als het om materiële weelde gaat, maar hij doet slechts een deel van de vooruitgang teniet.

(10) Wat wel klopt, is dat vermeerderde welvaart op den duur niet meer voor vermeerderd geluk zorgt. Economen noemen dat de wet van de dalende meeropbrengst. Geld maakt gelukkig, maar dan vooral als je er nog niet veel van had. Een armoezaaier die een briefje van 100 euro op straat vindt, zal dolgelukkig zijn.

Een miljonair haalt er de schouders bij op. Boven een bepaalde drempel levert rijkdom nauwelijks nog gelukswinst op. Elon Musk⁴⁾ kan maar in één auto tegelijk rijden. En als hij zijn kapitaal ziet verdubbelen, wordt hij (uiteraard) niet plots dubbel zo gelukkig.

(11) En hoe zit dat met sociale vergelijkingen? Sommige zaken die ons gelukkig maken, lenen zich beter tot vergelijkingen dan andere, en worden dus ook sterker beïnvloed door wat we rondom ons zien. Precies daarom is rijkdom bij uitstek een domein voor afgunst, naijver en sociale competitie. De dikte van portefeuilles kun je meten, en het merk van je auto is zichtbaar voor iedereen. Maar geluk draait niet alleen om materiële rijkdom, en niet alles draait om sociale vergelijkingen. Iemand die alleen op een onbewoond eiland leeft, kan nog altijd ziek zijn, pijn lijden of honger hebben. En ook als je omringd bent door anderen, kun je niet alles zomaar vergelijken. Ik heb geen idee of mijn buurman betere seks heeft dan ik, of welk verborgen leed hij torst. En zou het me echt uitmaken?

(12) De sociale dimensie van geluk wordt vaak zwaar overdreven. Tolstoj schreef in *Anna Karenina*⁵⁾: “Er zijn geen omstandigheden in het leven waaraan een mens niet gewend kan raken, in het bijzonder als hij ziet dat iedereen rondom hem ze aanvaardt.” Als dat klopt, zou Tolstoj het niet erg vinden om gefolterd te worden, zolang zijn buurman ook op de pijnbank ligt en dat niet erg lijkt te vinden. Tolstoj vergeet dat we biologische wezens zijn.

(13) Geld maakt gelukkig, maar het is natuurlijk lang niet het enige wat gelukkig maakt. De Nederlandse ‘geluksprofessor’ socioloog Ruut

Veenhoven, oprichter van de *World Database of Happiness*⁶⁾, onderzocht welke eigenschappen van een samenleving haar burgers gelukkig maken. Behalve de materiële levensstandaard zijn er volgens Veenhoven twee belangrijke pijlers: democratische instellingen, en een cultuur van vertrouwen en tolerantie. Die drie 'gelukmakers' samen, aldus de berekeningen van Veenhoven, verklaren 75 procent van de verschillen in geluk tussen verschillende landen. **(14)** In die lijn betoogt de politicoloog Ronald Inglehart dat een gevoel van vrijheid sterk samenhangt met ons gelukspeil. Als mensen het gevoel hebben dat ze vrij zijn om zichzelf te ontplooiën en hun leven in te vullen zoals ze dat zelf wensen, dan voelen ze zich gelukkiger. Het laatste *World Happiness Report*⁷⁾ somt de cruciale gelukmakers op om het verschil in gelukspeil tussen landen te verklaren: inkomen, gezonde levensverwachting, vrijheid, vertrouwen en goede sociale relaties (een toeverlaat hebben als je het moeilijk hebt). **(15)** Ook wat die gelukmakers betreft, hebben we veel vooruitgang geboekt. Geen wonder dat de top tien in het *World Happiness Report* er al enkele jaren ongeveer hetzelfde uitziet, met Scandinavië en West-Europese landen bovenaan. In 2018 waren dat Finland, Noorwegen, Denemarken, IJsland en Zwitserland; Nederland stond op de zesde plaats, België op 16. De hekkensluiters waren Tanzania, Zuid-Soedan, de Centraal-Afrikaanse Republiek en Burundi. **(16)** Pessimisten gebruiken de Rode Koningin soms als metafoor voor de futiliteit van vooruitgang. We draven maar door, maar uiteindelijk staan we lopend stil. Maar wie het verhaal van Lewis Carroll verder leest, merkt dat

de Rode Koningin op het einde van haar preek nog iets toevoegt over haar gekke land: "Als je ergens elders wilt komen, dan moet je minstens twee keer zo hard lopen!" Dat maakt wel een wereld van verschil. **(17)** Zo vergaat het ook de menselijke vooruitgang. Inderdaad, een deel van de vooruitgang van de afgelopen twee eeuwen werd tenietgedaan doordat we gewend raken aan onze moderne luxe, en omdat we de neiging ertoe hebben ons met onze naaste te vergelijken. Toch mag die hardnekkige Easterlin-paradox bij het grof huisvuil. De belangrijkste gelukmakers van de menselijke soort zijn niet relatief, maar absoluut, en we hebben er veel meer van dan vroeger: vrijheid, vertrouwen, sociale relaties en (natuurlijk) gezondheid. **(18)** Dankzij geluksonderzoek kunnen we de superioriteit van onze samenlevingsvorm dus op wetenschappelijke gronden aantonen. Een liberale democratie zoals de onze, met een sterk uitgebouwde sociale zekerheid, is het best in staat om in onze behoeften te voorzien, en om menselijk geluk te bevorderen. Daar mogen we best trots op zijn. **(19)** Natuurlijk wonen er zelfs in Finland nog altijd mensen die diep ongelukkig zijn, en natuurlijk blijven de cijfers voor depressie en zelfmoord in onze contreien veel te hoog. Maar daaruit afleiden dat vooruitgang een maat voor niets is geweest, of dat de westerse mens zich nog "nooit zo slecht heeft gevoeld" (zoals de Belgische hoogleraar klinische psychologie Paul Verhaeghe beweerde), is aantoonbaar onjuist. **(20)** Onze samenlevingsvorm is superieur aan alle andere ter wereld. De verworven vrijheden in onze liberale rechtstaat beschouwen velen

vandaag als vanzelfsprekend, maar
dat zijn ze helemaal niet: in de hele
275 wereldgeschiedenis zijn ze uniek,
recent, exotisch, en ongezien. Wij

mogen ons wel degelijk gelukkig
prijzen dat we nu en hier leven.

*naar: Maarten Boudry
uit: Trouw, 7 april 2018*

*Maarten Boudry (1984) is filosoof. Hij schrijft met enige regelmaat voor het
weekendkatern Letter & Geest van dagblad Trouw.*

- noot 1 *Alice in Wonderland* is een jeugdboek uit 1865 van Lewis Carroll (1832-1898). Het verhaal wordt gezien als een modern sprookje.
- noot 2 J.F. Kennedy (1917-1963) was tussen 1961 en 1963 president van de Verenigde Staten van Amerika.
- noot 3 De *World Values Survey* is een wereldwijde vragenlijst over waarden.
- noot 4 Elon Musk (1971) is een rijke zakenman die onder meer betrokken is bij Tesla, een Amerikaans bedrijf dat elektrische auto's produceert.
- noot 5 *Anna Karenina* is een beroemde roman uit 1877 van Lev Tolstoj (1828-1910), een Russisch schrijver.
- noot 6 De *World Database of Happiness* is een database waarin sinds 1984 alle wetenschappelijke onderzoeksresultaten op het gebied van geluk zijn bijgehouden.
- noot 7 Het *World Happiness Report* is een jaarlijks door de Verenigde Naties samengestelde lijst die voor een groot aantal landen aangeeft hoe gelukkig de gemiddelde inwoner van die landen is.

Tekst 1 Hier word je het gelukkigst

- In alinea 3 is sprake van de Easterlin-paradox.
- 1p 1 Welke uitspraak is juist volgens de Easterlin-paradox?
- A Rijke mensen in een arm land zijn minder gelukkig dan arme mensen in een rijk land.
  - B Rijke mensen in een arm land zijn vaak gelukkiger dan arme mensen in een rijk land.
  - C Rijke mensen in een rijk land zijn doorgaans gelukkiger dan rijke mensen in een arm land.
  - D Rijke mensen in een rijk land zijn ongeveer even gelukkig als rijke mensen in een arm land.

Het tekstgedeelte dat bestaat uit alinea 3 tot en met 6 beschrijft de Easterlin-paradox en mogelijke verklaringen voor die paradox. Hieronder staan zes uitspraken die *wel* of *niet* in overeenstemming zijn met de inhoud van dit tekstgedeelte.

- 3p 2 Zijn de uitspraken wel of niet in overeenstemming met bovengenoemd tekstgedeelte? Neem de nummers van de uitspraken over op je antwoordblad en zet achter elk nummer *wel* of *niet*.
- 1 Geluksgevoel is gerelateerd aan verwachtingen en sociale status.
  - 2 Mensen hebben de neiging altijd maar gelukkiger te willen worden.
  - 3 Het ongeluk van de een maakt de ander veel gelukkiger.
  - 4 Over het algemeen waren mensen vroeger minder gelukkig dan nu.
  - 5 Economische vooruitgang is een illusie.

“Aan Easterlins studie mankeerde nogal wat. Niet alleen waren zijn data beperkt tot Japan en de VS, maar de vraag die hij aan mensen voorlegde, was niet altijd dezelfde, waardoor hij appels met peren vergeleek.”
(regels 79-85)

- 2p 3 Bovenstaand citaat bevat een argumentatie. Analyseer deze argumentatie door onderstaande tabel over te nemen op je antwoordblad en die in te vullen.

Standpunt:	
Argument 1:	
Argument 2:	
Subargument 2.1:	

“De hedonistische tredmolen bestaat, zeker als het om materiële weelde gaat, maar hij doet slechts een deel van de vooruitgang teniet.”
(regels 118-122)

- 1p 4 Leg uit waarom de hedonistische tredmolen uit het bovenstaande citaat slechts een deel van de vooruitgang tenietdoet.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

In alinea 9 tot en met 11 van tekst 1 wordt kritiek geuit op de relativiteitstheorie van geluk.

- 2p 5 Noem twee redenen waarom volgens alinea 9 tot en met 11 de relativiteitstheorie van geluk niet altijd opgaat.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

“Dat maakt wel een wereld van verschil.” (regels 230-231)

- 3p 6 Leg uit wat die wereld van verschil inhoudt, door in de tekst hieronder de lege plekken in te vullen zodat er een volledige zin ontstaat.
Neem de nummers voor de lege plekken over op je antwoordblad en schrijf achter elk nummer wat er op die lege plek hoort te staan.

Volgens cultuurpessimisten maakt het verhaal van de Rode Koningin duidelijk dat 1) ..... , maar volgens alinea 16 geeft het einde van de preek van de Rode Koningin aan dat 2) ..... , mits 3) ..... .

In alinea 17 wordt onderscheid gemaakt tussen relatieve en absolute gelukmakers. Hieronder staat een lijstje met zes gelukmakers die in tekst 1 besproken worden.

- 2p 7 Welke drie hiervan kun je in termen van alinea 17 als absoluut beschouwen?
Noteer de cijfers van de absolute gelukmakers op je antwoordblad.
- 1 geld (alinea 8)
  - 2 economische groei (alinea 8)
  - 3 bevrediging van lichamelijke behoeften (alinea 9)
  - 4 geen pijn lijden (alinea 11)
  - 5 leven in een democratie (alinea 13)
  - 6 moderne luxe (alinea 17)

- 1p 8 Welke zin uit alinea 17 bevat het standpunt van deze alinea?
- A Zo vergaat (...) menselijke vooruitgang. (regels 232-233)
  - B Inderdaad, een (...) te vergelijken. (regels 233-239)
  - C Toch mag (...) grof huisvuil. (regels 239-241)
  - D De belangrijkste (...) (natuurlijk) gezondheid. (regels 241-246)

De tekst 'Hier word je het gelukkigst' kan door middel van onderstaande kopjes in vier delen worden onderverdeeld:

deel 1: Inleiding

deel 2: Introductie opinie tegenstanders

deel 3: Ontkrachting opinie tegenstanders

deel 4: Slot

Iemand zou kunnen stellen dat deel 4 van de tekst, 'Slot', begint bij alinea 16.

- 1p 9 Leg dat uit met gebruikmaking van de inhoud van de tekst. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

Iemand anders zou kunnen stellen dat deel 4 van de tekst, 'Slot', bij een andere alinea begint, namelijk bij alinea 18.

- 1p 10 Leg dat uit met gebruikmaking van de inhoud van de tekst. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

“Dat is nogal een traag land!”, zei de Koningin. “Want hier moet je zo hard lopen als je kunt, gewoon om op dezelfde plaats te blijven.”
(regels 14-18)

- 2p 11 Welke drie van de negen onderstaande woordgroepen uit alinea 2 tot en met 6 passen inhoudelijk het best bij bovenstaand citaat? Noteer de nummers van de drie woordgroepen op je antwoordblad.

1 een enorme vooruitgangsspurts (regels 20-21)

2 de kniesoren (regel 31)

3 dat verband tussen welvaart en geluk (regels 40-41)

4 de Easterlin-paradox (regels 42-43)

5 de cultuurpessimisten (regel 44)

6 de relativiteitstheorie van geluk (regel 46)

7 de 'hedonistische tredmolen' (regel 53)

8 je status binnen je groep (regel 61)

9 een nulsomspel (regel 75)

- 1p 12 Hoe is de toonzetting van tekst 1 het best te karakteriseren?

A als activerend en soms polemisch

B als amuserend en voortdurend optimistisch

C als beschouwend en licht moralistisch

D als betweterig en hier en daar instructief

- 1p 13 Welke bewering is juist?
Tekst 1 is als een betoog te kenschetsen, omdat in deze tekst
- A een aanpak wordt voorgesteld waarmee onze samenleving gelukkiger zou kunnen worden.
  - B een voorkeur wordt uitgesproken voor een andere kijk op wat ons gelukkig maakt.
  - C wordt beredeneerd waarom we positiever naar onze samenlevingsvorm moeten kijken.
  - D zowel argumenten voor als argumenten tegen de theorie van Easterlin worden gegeven.

Hieronder staan vier uitspraken over tekst 1.

- 3p 14 Zijn de uitspraken wel of niet in overeenstemming met de strekking van tekst 1? Neem de nummers van de uitspraken over op je antwoordblad en zet achter elk nummer *wel* of *niet*.
- 1 Een inwoner van Finland is per definitie gelukkiger dan een inwoner van Tanzania.
  - 2 Geluksgevoel wordt uitsluitend bepaald door verwachtingen en sociale vergelijkingen.
  - 3 Miljonairs zoals Elon Musk hebben niet nog meer geld nodig om gelukkig te blijven.
  - 4 Zonder materiële welvaart is het lastig om een bevredigend gelukspeil te bereiken.
- 2p 15 Welke zin geeft het best de hoofdgedachte van tekst 1 weer?
- A De relativiteitstheorie van geluk klopt voor verwachtingen en sociale vergelijkingen.
  - B Easterlins kijk op de samenleving is verkeerd: geld maakt wel degelijk gelukkig.
  - C Geluk is altijd relatief, maar is wel degelijk gekoppeld aan materiële welvaart.
  - D Geluk is het verschil tussen je verwachtingen en je werkelijke toestand.
  - E In onze maatschappij zijn mensen gelukkiger dan in veel andere maatschappijen.

In tekst 1 wordt enkele keren gesteld dat geld gelukkig maakt (zie regels 127-128 en regel 175).

- 1p 16 Citeer uit alinea 8 tot en met 11 een tekstfragment van maximaal twee zinnen dat bewijst dat deze stelling juist is.
- 1p 17 Leg uit in welk opzicht de stelling dat geld gelukkig maakt, **niet** overeenkomt met de strekking van tekst 1.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

tekstfragment 1

In de World Database of Happiness is onder andere te lezen wat er volgens wetenschappelijk onderzoek correleert (tegelijk voorkomt) met ervaring van geluk. Lees hieronder een korte samenvatting van de bevindingen.

Uit 2.000 studies zijn in totaal 18.563 correlerende factoren te herleiden, te verdelen in 150 hoofdonderwerpen. Deze 150 onderwerpen zijn te plaatsen in de volgende zes categorieën:

- 1 Hoe iemand leeft (bijv. welke activiteiten iemand onderneemt)
- 2 Hoe goed iemand het heeft (rijkdom, gezondheid, etc.)
- 3 Iemand's achtergrond (familiegeschiedenis, sociale status, etc.)
- 4 Iemand's persoonlijkheid
- 5 Waar iemand leeft
- 6 Met wie iemand omgaat

naar: World Database of Happiness

“Wij mogen ons wel degelijk gelukkig prijzen dat we nu en hier leven.”
(regels 276-278)

- 1p 18 Maak duidelijk dat tekstfragment 1 kan worden gebruikt als ondersteuning van bovenstaand citaat.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

In alinea 13 en 14 van tekst 1 worden verschillende factoren besproken die mensen gelukkig kunnen maken.

- 1p 19 Eén categorie van factoren uit tekstfragment 1 wordt **niet** besproken in alinea 13 en 14 van tekst 1. Noteer het nummer van die categorie.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.